

Віталій Вловічен,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного права

Чернівецького національного університету

імені Ю. Федьковича

УДК 349:34.03

Принципи та функції фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами

Виконання бюджетів за доходами є однією із найважливіших складових бюджетного процесу, основою забезпечення повної та своєчасної мобілізації надходжень коштів до відповідних фондів. Даному процесу можуть перешкоджати різноманітні чинники, у тому числі фінансові правопорушення. Тож для їх врегулювання та попередження необхідний спеціальний інструмент, яким є фінансово-правова відповідальність за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами. Таким чином, дослідження принципів та функцій фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами на сьогоднішній день є актуальним питанням.

Дане питання залишилось поза увагою великої кількості дослідників. Проте, в певній мірі воно знайшло відображення у роботах вчених, що розглядали питання виконання бюджетів за доходами та відповідальність за бюджетні правопорушення загалом. Серед таких дослідників

виділимо таких як: В. І. Антипов, П. П. Андрушко, Л. К. Воронова, О. П. Гетьманець, О. О. Дудоров, М. Й. Мац, Д. К. Мітрофанова, І. О. Трубін, Ц. Г. Огонь, В. М. Опарін, Л. Л. Осипчук, К. В. Павлюк, І. А. Сікорська, В. І. Стоян, В. П. Хомутенко, В. Д. Чернадчук, С. І. Юрій та інші.

Метою статті є визначення функцій та принципів фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами.

Щодо принципів, вважаємо що даній правовій категорії притаманні як загальні принципи юридичної відповідальності, так і принципи фінансово-правової відповідальності з притаманними лише їй властивостями.

Для характеристики загальних принципів фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами скористаємось класифікацією, запропонованою Т. Б. Греком [1, с. 43-44].

Загальними принципами в даному контексті є:

1) принцип законності – полягає у тому, що фінансово-правова відповідальність за вчинення проступку у процесі виконання бюджету за доходами настає лише за діяння, передбачені законом;

2) принцип обґрунтованості – виражається у встановленні факту вчинення фінансового правопорушення, ступені вини особи, що притягується до відповідальності, та інших значущих факторів;

3) принцип справедливості – покарання особи, що вчинила фінансове правопорушення, повинне відповідати мірі суспільної небезпеки проступку, який вона вчинила;

4) невідворотності покарання – особа, що вчинила фінансове правопорушення у процесі виконання бюджету за доходами рано чи пізно понесе за це відповідальність;

5) презумпції невинуватості особи – особа вважається невинуватою, поки не буде доведена її вина у вчиненні фінансового правопорушення;

6) права на захист у особи, притягнутої до відповідальності – особа, яку звинувачено у вчиненні фінансового правопорушення у процесі виконання бюджету за доходами має право надавати докази своєї невинуватості, та оскаржувати будь-які дії і рішення щодо неї;

7) неприпустимості залучення до відповідальності за одне й те саме правопорушення два і більше рази.

Окрім того, фінансово-правову відповідальність за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами безумовно характеризують принципи фінансово-правової відповідальності, як самостійного виду юридичної відповідальності. До розгляду цього питання варто підійти комплексно, адже у науковій літературі відсутній єдиний підхід до даної класифікації.

Наприклад, В. П. Нагребельний виділяє такі принципи як: принцип законності, одноразовості притягнення до фінансово-правової відповіда-

льності, принцип співвідношення фінансово-правової відповідальності з іншими видами відповідальності, принцип відмежування фінансово-правової санкції від фінансово-правового обов'язку та принцип презумпції невинуватості [2, с. 193-194]. Дана класифікація містить як загальні принципи, так і притаманні лише сфері, яка досліджується.

Погодимось із актуальністю для даного питання принципу відмежування фінансово-правової санкції від фінансово-правового обов'язку. Його особливість полягає у тому, що накладення на особу санкцій за невиконання чи неналежне виконання покладених на неї обов'язків не звільняє її від необхідності їх здійснення. Наприклад, статтею 166 Бюджетного кодексу України закріплено такий вид фінансового правопорушення, як зарахування доходів бюджету на будь-які рахунки, крім єдиного казначейського рахунка [3]. Аналізуючи дану норму в контексті принципу що розглядається, констатуємо що накладення на особу, яка вчинила даний проступок, заходів впливу, передбачених бюджетним законодавством, не відмінює необхідність зарахувати зазначені кошти на вірний рахунок. Тому, вважаємо що даний принцип є актуальним для фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами.

Принцип співвідношення фінансово-правової відповідальності з іншими видами відповідальності полягає у тому, що у разі необхідності, в залежності від сутності вчиненого особою протиправного діяння, особу можливо притягнути до відповідальності у рамках інших видів юридичної відповідальності (наприклад, кримінальної чи адміністративної). Іншими словами, притягнення особи до фінансово-правової відповідальності не виключає можливість застосування до неї інших видів відповідальності, в залежності від сутності її проступку. Вважаємо, що даний принцип також є характерним для

фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами.

В даному контексті доцільно проаналізувати класифікацію принципів фінансово-правової відповідальності, запропоновану В. С. Ковальським. Зокрема, вченим відзначено принцип невідворотності покарання, принцип юридичної доцільності та принцип правової захищеності суб'єктів економічних відносин [4, с. 5].

Принцип невідворотності покарання вже був нами проаналізований при дослідженні загальних принципів юридичної відповідальності. Проте, цікавим є формулювання дослідника в контексті саме фінансових правопорушень, адже вчений пояснює даний принцип наступним чином. Застосування економічних санкцій не залежить від причин відхилення діяльності або допущення порушення чинного законодавства [4, с. 5]. При застосуванні фінансово-правової відповідальності до уваги береться виключно сам факт вчинення протиправного діяння та суспільно шкідливі наслідки від нього. Невідворотність покарання в даному контексті – гарантування того, що не залежно від обставин, особа на яку було покладено обов'язки у фінансових правовідносинах буде притягнута до накладення відповідного заходу впливу у разі вчинення проступків.

Наступний принцип запропонований автором – принцип юридичної доцільності. На нашу думку на його аналізі варто зупинитись детальніше. З точки зору дослідника, він полягає в тому, що у разі самостійного виявлення суб'єктом порушень та повідомлення про це уповноваженого органу з метою локалізації негативних наслідків, фінансові санкції можуть не застосовуватись [4, с. 5]. Стосовно виконання бюджету за доходами як стадії бюджетного процесу даний принцип повинен мати дещо інше вираження. У разі самостійного виявлення суб'єктом бюджетного процесу порушень та повідомлення про це уповноваженого органу з метою

локалізації негативних наслідків, суб'єкт отримує можливість самостійно усунути дані недоліки протягом 30 календарних днів (п. 1 ч. 1 статті 117 Бюджетного кодексу України).

Принцип правової захищеності суб'єктів економічних відносин, запропонований автором, є доцільним для фінансово-правової відповідальності загалом, проте враховуючи специфіку відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами, не є основоположним для даної сфери.

На нашу думку, даний перелік варто доповнити принципами, характерними саме для фінансово-правової відповідальності на зазначеній стадії бюджетного процесу. Такими принципами є:

1) принцип своєчасності – фінансово-правова відповідальність за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами повинна бути застосована до правопорушника в такі строки, щоб негативні наслідки від його діяння не набули ознак невідворотності та поки ще є можливість усунути недоліки;

2) принцип індивідуального характеру покарання – фінансово-правова відповідальність за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами повинна бути застосована до конкретної особи, наділеної визначеним обсягом обов'язків у бюджетному процесі, яка вчинила проступок в процесі їх виконання;

3) принцип регламентованості – за кожне конкретне фінансове правопорушення у процесі виконання бюджету за доходами передбачений відповідний вид відповідальності.

Принципи фінансово-правової відповідальності у сфері виконання бюджетів за доходами доцільно згрупувати наступним чином:

1. Загальні (принципи законності, обґрунтованості, справедливості, невідворотності покарання, презумпції невинуватості особи, права на захист у особи, притягнутої до відповідаль-

ності та неприпустимості залучення до відповідальності за одне й те саме правопорушення два і більше рази).

2. Спеціальні (принципи відмежування фінансово-правової санкції від фінансово-правового обов'язку, співвідношення фінансово-правової відповідальності з іншими видами відповідальності, юридичної доцільності, своєчасності, індивідуального характеру покарання, регламентованості).

Для визначення особливостей фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами важливо проаналізувати її функції. В теорії держави і права функціями юридичної відповідальності є штрафна (каральна), правовідновлювальна (компенсаційна), попереджувальна (превентивна) та виховна (стимулювальна) [5, с. 44]. На нашу думку, дані функції є притаманними і для фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами. Таким чином, пропонуємо як і у випадку з аналізом принципів, виділити загальні та спеціальні функції даного виду відповідальності.

Штрафна функція полягає у встановленні для особи, як вчинила фінансове правопорушення, відповідної міри покарання, з урахуванням сутності проступку та його негативних наслідків.

Правовідновлювальна функція – це передусім відновлення незаконно порушених прав та примусове виконання обов'язків, які з тієї чи іншої причини не були виконані.

Попереджувальна функція – спрямована на формування у компетентних осіб розуміння невідворотності покарання у випадку скоєння фінансових правопорушень та усвідомлення необхідності здійснення стадії виконання бюджету за доходами у відповідності з правовими приписами.

Виховна функція – направлена на виховання осіб, що беруть участь в бюджетному процесі, в дусі поваги до бюджетного законодавства та су-

ворого дотримання процедури виконання бюджету за доходами.

Так як в загальнотеоретичному аспекті функціями відповідальності є основні напрями їх впливу на суб'єктів відповідних правовідносин, завдяки чому досягається мета застосування відповідних засобів, на нашу думку є можливим виділити спеціальні функції, характерні в першу чергу фінансово-правовій відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами.

В даному контексті варто відзначити сигналізаційну функцію. Аналізуючи заходи впливу на порушників бюджетного законодавства, закріплені Бюджетним кодексом України, констатуємо, що їх першочергова мета – мінімізувати шкідливість наслідків від фінансових правопорушень, а вже надалі – накладати санкції на осіб, що вчинили відповідне фінансове правопорушення. Тож, сигналізаційна функція фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами спрямована на попередження суб'єктів бюджетного процесу про неналежне виконання бюджету за доходами із вимогою усунення виявлених недоліків.

Наступна функція, запропонована нами, – регулятивна. За допомогою фінансово-правової відповідальності діяльність осіб, наділених обов'язками при виконанні бюджету за доходами, спрямовується у вигідному державі та суспільству напрямку.

Остання функція, яку необхідно віднести до переліку спеціальних функцій фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами, – контрольна. Дана функція виявляється у застосуванні компетентними органами необхідних методів для нагляду за перебігом зазначеного етапу бюджетного процесу.

А отже, щоб підсумувати розглянуте питання, відзначаємо що з на-

шої точки зору функції фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами варто розподілити на дві групи: перша група, загальна, включає штрафну (каральну), правовідновлювальну (ком-

пенсаційну), попереджувальну (превентивну) та виховну (стимулювальну) функції, інша група, спеціальну, становлять сигналізаційна, регулятивна та контрольна функції.

Список використаних джерел

1. Грек Т. Б. Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види / Т. Б. Грек // Адвокат. – 2010. – № 10. – С. 41-45.
2. Нагребельний В. П. Фінансове право України. Загальна частина: Навчальний посібник / Нагребельний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. [За заг. ред. члена-кореспондента АПрН України В. П. Нагребельного]. – Суми, 2003. – 237 с.
3. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50-51. – ст. 572.
4. Ковальський В. С. Фінансові санкції за законодавством України / В. С. Ковальський. - К.: Юрінком Інтер, 2001. – 416 с.
5. Теорія держави і права у схемах і визначеннях: Навч. посіб. / О. В. Бабкіна, К. Г. Волинка. – К.: МАУП, 2004. – 144 с.

Вдовічен В. А. Принципи та функції фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами

В статті проаналізовано принципи фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами. Охарактеризовано функції фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами. Виведено авторську класифікацію функцій та принципів фінансово-правової відповідальності за порушення законодавства в сфері виконання бюджетів за доходами.

Ключові слова: бюджет, виконання бюджетів за доходами, фінансово-правова відповідальність, порушення законодавства, принципи, функції.

Вдовичен В. А. Принципы и функции финансово-правовой ответственности за нарушение законодательства в сфере исполнения бюджетов по доходам

В статье проанализировано принципы финансово-правовой ответственности за нарушение законодательства в сфере исполнения бюджетов по доходам. Охарактеризовано функции финансово-правовой ответственности за нарушение законодательства в сфере исполнения бюджетов по доходам. Выведено авторскую классификацию функций и принципов финансово-правовой ответственности за нарушение законодательства в сфере исполнения бюджетов по доходам.

Ключевые слова: бюджет, выполнение бюджетов по доходам, финансово-правовая ответственность, нарушения законодательства, принципы, функции.

Vdovichen V. The principles and functions of financial and legal responsibility for violation of legislation on budget execution income

In the article the principles of financial and legal responsibility for violation of legislation on budget execution income are analyzed. Made characteristic of functions of financial and legal responsibility for violation of legislation on budget execution income. Derive the author's classification of the functions and principles of financial and legal responsibility for violation of legislation on budget execution income.

Key words: budget, budget execution income, financial liability, breach of law, principles, functions.